

ЕТАПИ І ТИПИ АДАПТАЦІЇ ОДНОСЛІВНИХ АНГЛОМОВНИХ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИХ ТЕРМІНІВ

Л. М. Архипенко

Харківський державний економічний університет

В статье рассматривается степень освоения однословных терминов на трех этапах (начальном, углубленном, полной адаптации) и на разных уровнях языковой системы.

Ключевые слова: финансово-экономические термины, типы адаптации, англоязычные термины.

У статті розглядається ступінь освоєння на трьох етапах (початковому, поглибленому, повної адаптації) на різних рівнях мовної системи (графемно-орфографічному, семантичному, словотвірному, граматичному).

Ключові слова: фінансово-економічні терміни, адаптація, англломовні терміни

In the article of Arhipenko L.M.: "Stages and types of adaptation English – one-word finance-economies terms". We investigate the level of understanding through the three stages (beginning, deeping and full adaptation) and on the different stages of language system (graficy-spelling, semantic, word building, grammatical).

Key words: types of adaptation, finance-economies terms, English terms

У кінці ХХ на початку ХХІ століття “провідниками” нових термінів із англійської мови, “лінгвістичним віком” у ринковій економіці стали нові економічні відносини, саме життя вимагало освоювати слова іншої мови: ф’ючерси, опціони, трасти... Інтерес до економічної термінології в умовах соціально-політичних перетворень у суспільстві цілком об’єктивний. Питанням сучасної економічної термінології приділяється велика увага (І. Кочан, О. Покровська, Л. Боярава, А. Ярещенко, Т. Кияк, Л. Д’яков), активно проводиться лексикографічна фіксація нових термінів і понять економічної сфери.

Одним із способів поповнення сучасної фінансово-економічної термінології є запозичення із англійської мови. Запозичений термін не залишається особливим, ізольованим знаком, а входить, як і будь-яке іншомовне слово, в систему мови-рецептора, долаючи такі етапи засвоєння:

Початковий етап адаптації – момент і процес запозичення. Характеризується вибором способу запозичення: транслітерація, транскрипція. Цьому етапу властиве графічне переоформлення іншомовного слова, перехід від латиниці до кирилиці.

Поглиблений етап адаптації – функціонування та використання у мовленні. Характеризується хаотичним, безсистемним накопиченням запозичень (утилізацією). На цьому етапі виявляються парадигматичні зв’язки: полісемія, синонімія, антонімія.

Етап повної адаптації – лексикографічна обробка, регламентація. На цьому етапі відбувається селекція, визначення понять, співвідношення з граматичними категоріями української мови. Використання термінів після лексикографічної фіксації з урахуванням норм сучасної української мови і термінологічної кодифікації за державними стандартами.

Неможна стверджувати, що всі терміни проходять усі етапи адаптації у суворій послідовності. Про це свідчать **типи адаптації**, які перехрещуються, доповнюють один одного, прискорюють процес засвоєння запозиченої лексики.

Графемно-орфографічний тип адаптації. Аналіз графічного оформлення запозичених термінів показав, що способи трансформування і транслітерації часто співіснують, застосовуються до одних і тих же слів, що ускладнює пошук їх значень у словниках (*backwardation* – *беквордейшн*, *беквардейшн*). Уже в момент проникнення слово має читатися, вимовлятися, бути “внутрішньо озвученим”. Враховується той факт, що в англійській мові дотримується історичний принцип графіки, коли правила вимови мають суттєві розбіжності з графічним оформленням слова, воно приходить в українську мову з орієнтацією на звукове обрамлення.

Орфоепічний тип адаптації виявив, що вимова написаних слів здійснюється відповідно до правил української мови. У сфері акцентуації відзначено, що терміни запозичуються в українську мову з наголосом мови-донора. Наголос

мови-джерела, як правило, залишається й у похідних словах, що утворилися на українському ґрунті: *консалтинг* – *консалтинговий*. Але зустрічаються поодинокі винятки: *agent* – *агент*, *агенство*; *marketing* – *маркетинг*, *маркетинговий*; *option* – *опціон*, *опціонний*.

Семантична адаптація виявляється в тому, що термін запозичується в українську мову із значенням мови-джерела. В англійській мові переважна більшість термінів багатозначна, отже, у мові-рецепторі ці терміни також розвивають полісемію. Проаналізовані нами англломовні фінансово-економічні терміни можна поділити на такі тематичні (семантичні) групи: 1) сфера діяльності (*маркетинг*, *менеджмент*); 2) суб’єкти діяльності (*ремітер*, *індосант*); 3) предмет діяльності (*опціон*); 4) засоби і методи діяльності

(*блокейдж, дисклоуз*); 5) процеси діяльності (*контролінг, лістинг*); 6) умови діяльності (*лізгольд, оверсайд-делівері*); 7) етапи і ситуації у процесі діяльності (*гап, стейджинг*); 8) назви біржових операцій і фінансових угод (*араунд, виримент*); 9) величини, індекси, виміри, показники (*авераж, айбор*); 10) найменування документації (*аутерн-рипорт*). Найбільшими у кількісному відношенні стали тематичні групи сіб'єктів діяльності і процесів діяльності. Не всі терміни розподілились за вказаними вище тематичними групами. У деяких термінів ще не визначилися чіткі дифінції в українській мові, тому їх значення у різних словниках не співпадають.

Словотвірна адаптація тісно пов'язана з аналізом морфемного складу запозиченого терміна. Морфемний аналіз запозичених термінів дозволив виявити кореневі зв'язки між запозиченими словами. Семантичне освоєння починається із розуміння внутрішньої форми запозиченого терміна: *консалтинг, консалтинговий; консул, консультаційний, консультування, консультація*. *Консул (consul)* – той, що захищає, радить (незначні фонетичні зміни у корені до уваги не беруться). Отже, немотивованість і нечленованість запозиченого терміна відносна.

Класифікація запозичених термінів за словотвірними типами виявила найбільш продуктивні: **а) у зоні суфікації:** на *-ер/ор (аджастер, франшизер, рієлтор)* із значенням професійної приналежності, на *-ація (капіталізація, коваріація)* із значенням абстрактної предметності, на *-инг (факсинг, банкінг)*, на *-ування (кросування, інвестування)* із значенням процесуальності, на *-ент/мент (емітент, індосамент)* із значенням об'єкта. Основи термінологічних одиниць тематичної групи “суб'єкти діяльності” на *-ер/ор* часто є похідними для термінів групи “процеси діяльності” на *-инг, -ування (дилер – дилінг, хеджер – хеджування)* **б) у сфері префіксації** відзначається перевага термінів на *де-* (*декапіталізація, девольвація*) із значенням зменшення результату дії або її заперечення, *дез-* (*дезінвестиції*) із значенням заперечення, *суб-* (*сублізинг*) із значенням повторної дії, *пост-* (*постаудит*) із значенням черговості дії, *контр-* (*контрброкер, контрмаркетинг*) із значенням протилежної дії, *ре-* (*ремаркетинг, реінвестування*) із значенням повторюваності дії.

Граматична адаптація полягає у визначенні роду, числа і типу відмінювання запозиченого терміна. Граматична адаптація відбувається за характером відповідності флексій запозиченого терміна закінченням іменників української мови.

Трансформовані суфіксальні запозичення з погляду граматичної адаптації труднощів не викликають, бо вже були адаптовані за допомогою українських словотвірних засобів у момент запозичення (*crossing – кросування, hedging – хеджування, baratry – баратрія*). Запозичення, які закінчуються на твердий приголосний, співвідносяться з іменниками чоловічого роду (*аденоум, вендор, моніторинг*), слова, які закінчуються на м'який приголосний “л” (*онколь*) також відносяться до чоловічого роду. Терміни, які закінчуються на голосний *-і* чи *-у* відносяться до середнього роду і залишаються невідмінюваними (*роялті, делівері, транчизі, ноу-хау*).

Запозичені терміни проходять стадію адаптації за формою числа в українській мові. В англійській мові множина позначається в іменниках звуком “s”, але ця форма не усвідомлюється як показник множини в українській мові: *лейдейс (lay-days), райтс (rights), ф'ючерс (futures)*. В українській мові ці терміни отримують “додатковий” показник форми множини: *ф'ючерс -и, рейнолтс -и*. Значно рідше показник множини в англійській мові при адаптації українською мовою відкидається для звучності вимови: *charts – чарт -и*.

Терміни, які вживаються в англійській мові тільки у формі однини: *holding* в українській мові отримують форму множини: *холдинги* (у значенні “компанії”, підприємства). Такий процес відбувається у тому випадку, коли для англійського терміна в українській мові можна знайти відповідник, який має обидві форми числа: *брифінги (зустрічі), мітинги (збори), моніторинги (спостереження)*. У тих випадках, коли запозиченим термінам відповідають українські абстрактні іменники, вони залишаються тільки у формі однини і в українській мові: *пулінг (усереднення), бакетинг (незаконна діяльність брокерів)*.

Таким чином, однослівні англомовні фінансово-економічні терміни, долаючи різні етапи адаптації, зазнають формальних змін – у графічному відтворенні, фонетичному складі, морфемній структурі та граматичній формі, а також функціональних змін на рівні словотворення і семантики.